

ปฏิรูปประเทศไทย – ปฏิรูปการศึกษา

ประเวศ วะสี

๑. การศึกษาควรจะเป็นจุดคานงัดประเทศไทย ระบบการศึกษาเป็นระบบที่ใหญ่มาก และ

การศึกษาเป็นการพัฒนาคน การศึกษาจึงควรเป็นจุดคานงัดประเทศไทย ให้หลุดออกจากหลุมดำแห่งวิกฤตการณ์เรื้อรัง ไปสู่ความเจริญที่แท้จริงทุกๆด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ-จิตใจ-สังคม-วัฒนธรรม-สิ่งแวดล้อม-สุขภาพ-ปัญญา-ประชาธิปไตย แต่ในความเป็นจริงกลับไม่เป็นเช่นนั้น ระบบการศึกษาไทยใช้เงินมากแต่คุณภาพต่ำ ตั้งแต่ประถมถึงอุดมศึกษา แม้แต่มหาวิทยาลัยก็ไม่ใช่เป็นหัวรถจักรทางปัญญาที่พาชาติออกจากวิกฤต

มีความพยายามปฏิรูปการศึกษากันมาหลายครั้ง แต่ก็ไม่ได้ผลอะไรจริงจัง เพราะแก้ที่ปลายเหตุ ไม่ได้แก้ที่ต้นเหตุ คราวนี้มีสภาปฏิรูปแห่งชาติ และเรื่องที่จะปฏิรูป ๑๑ เรื่อง มีเรื่องการศึกษาอยู่ด้วยเป็นเรื่องสำคัญและมีผู้สมัครเป็น สปช. ในกลุ่มการศึกษามากที่สุด กระบวนการปฏิรูปการศึกษาคคราวนี้ควรจับต้นเหตุของปัญหาการศึกษา

๒. ต้นเหตุของวิกฤตการศึกษาไทย ต้นเหตุของวิกฤตการศึกษาไทยมี ๓ อย่าง คือ

(๑.)แนวคิดการศึกษาแบบอาณานิคม

(๒.)ระบบการศึกษา ที่เป็นระบบปิดแบบไซโล และรวมศูนย์อำนาจ

(๓.)กระบวนการเรียนรู้ ที่เน้นการถ่ายทอดและท่องจำเนื้อหาวิชา ซึ่งจำกัดและคับแคบ ไม่พัฒนาคนให้เต็มตามศักยภาพของความเป็นมนุษย์

ถ้าจะปฏิรูปก็ต้องแก้ต้นเหตุทั้ง ๓ คือปฏิรูปแนวคิดการศึกษา ปฏิรูประบบและปฏิรูปการเรียนรู้

ก่อนปฏิรูปต้องเข้าใจปัญหาทั้ง ๓ ซึ่งขยายความพอเป็นสังเขปดังนี้

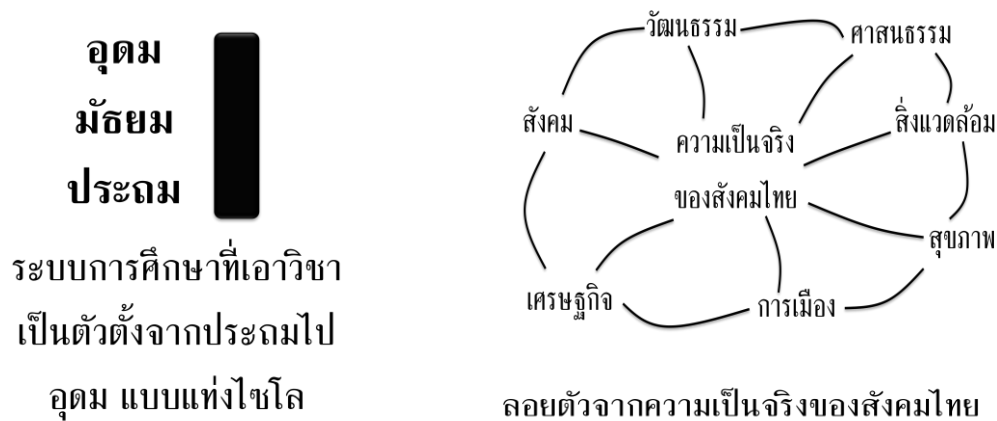
(๑) แนวคิดการศึกษาแบบอาณานิคมเป็นไฉน ในสมัย ร.๕ มหาอำนาจยุโรปเข้ามาคุกคามยึดประเทศต่างๆเป็นอาณานิคม คนไทยตกใจกลัวมาก ซึ่งก็น่ากลัวจริงๆ คิดว่าคนยุโรปมีความรู้ เราไม่มีความรู้ ก็คิดการศึกษาสมัยใหม่ขึ้นแบบ “ต่อท่อความรู้” จากยุโรปมาไทยซึ่งก็จำเป็นในระยะแรก แต่ทำอย่างนั้นมากเกินไปและนานเกินไป จนทำให้เห็นว่า การศึกษาคือการท่องวิชา หรือการศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง จนเป็นนิสัย

การศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง เป็นการแยกตัว ออกจากชีวิตจริงปฏิบัติจริงของสังคมไทย ทำให้ระบบการศึกษาเป็นระบบที่อยู่นอกสังคม ไม่รู้ร้อนรู้หนาวกับสังคม ไม่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ไม่ร่วมแก้ปัญหา จึงอ่อนแอเพราะแค่ท่องวิชา และไม่เป็นพลังใน การแก้ปัญหาเศรษฐกิจ-จิตใจ-สังคม-วัฒนธรรม-สิ่งแวดล้อม-สุขภาพ-ปัญญา-ประชาธิปไตย

อะไรที่แยกส่วนจะนำไปสู่วิกฤตเสมอ การศึกษาที่แยกส่วนจากชีวิตจริงปฏิบัติจริงของสังคมไทย นำไปสู่สภาวะวิกฤตทั้งของระบบการศึกษาเองและของสังคม

ในทางพระพุทธศาสนานั้นไม่แยกชีวิตกับการศึกษา ทั้งสองอยู่ที่เดียวกัน ชีวิตคือการศึกษา การศึกษาคือชีวิต ในขณะที่การศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้งนั้นคับแคบและบีบคั้น การศึกษาที่เอาชีวิตเป็นตัวตั้งเปิดกว้าง หลากหลายรอบด้าน เชื่อมโยง ไม่มีที่สิ้นสุด ในการปฏิรูปการศึกษาจึงควรปฏิรูปแนวคิดว่าการศึกษาคือการสอนให้ท่องวิชาหรือท่องหนังสือ ไปเป็นการศึกษาที่เอาชีวิตเป็นตัวตั้ง โดยส่งเสริมการเรียนรู้ในทุกพื้นที่ของชีวิต

(๒) ระบบการศึกษาที่เป็นระบบปิด แบบไซโล และรวมศูนย์อำนาจ การศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง

รูปที่ ๑ แห่งไซโลทางการศึกษาที่ลอยตัวจากความเป็นจริงของสังคมไทย

ได้กำหนดระบบการศึกษาจากประณมไปมัธยมไปอุดม แบบเป็นแห่งไซโล ทางการศึกษามีพรบ. ประถมศึกษาที่บังคับเด็กทั้งหมดมาเข้าระบบการศึกษาแบบแห่งไซโล ทำให้การจราจรในเส้นทาง การศึกษานี้แออัดยึดเยียดบีบคั้น การตีวงกลายเป็นการศึกษาหลัก การสอบเข้าและความกระเสือกกระสน ทูรันทูรายให้ได้เข้าโรงเรียนดีๆเป็นความทุกข์ยากของนักเรียนและผู้ปกครองทั่วแผ่นดิน การศึกษา กลายเป็นการค้าแบบ “จ่ายครบจบแน่” ทำให้วิชาการอ่อนแอไปหมดทั้งครูบาอาจารย์และนักเรียน มี

การได้ปริญญาเป็นรูปแบบ แต่ขาดสาระ คนที่มีปริญญาแต่ทำงานไม่เป็น ไม่อดทน ไม่รับผิดชอบ ระบบการศึกษาแทนที่จะเป็นแบตเตอรี่ที่ให้พลัง กลับกลายเป็นตุ้มถ่วง

ระบบราชการเป็นระบบรวมศูนย์อำนาจที่เน้นการควบคุม ระบบราชการคือกระทรวงศึกษาธิการที่เน้นการรวมศูนย์และควบคุม ไม่เข้ากับธรรมชาติของการศึกษา ซึ่งเป็นความงอกงามอย่างหลากหลายไม่มีที่สิ้นสุด ประดุงป่าใหญ่มีไม้نانาพันธุ์ การควบคุมคือการจับใส่กระถางบอนไซ

ในการปฏิรูปจึงจำเป็นต้องปฏิรูประบบการศึกษาและกระจายอำนาจการจัดการการศึกษาออกไป

(๓) **กระบวนการเรียนรู้** มนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงมากหรือสูงที่สุด สามารถเรียนรู้ให้บรรลุอะไรก็ได้ แต่การเรียนรู้ที่เน้นการสอนให้ท่องวิชาที่ใช้กันตั้งแต่อนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัยนั้น เป็นการจำกัดศักยภาพของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง ทำให้เราผลิตคนทำงานไม่เป็น คิดไม่เป็น อยู่ร่วมกันไม่เป็น ขาดทักษะชีวิตที่จะอยู่และอยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคมปัจจุบัน

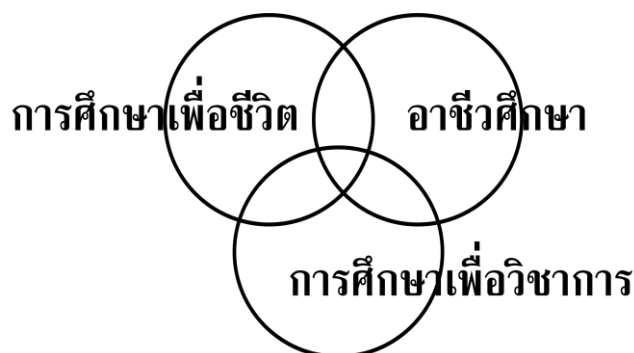
จึงควรมีการปฏิรูปการเรียนรู้ให้มีกระบวนการเรียนรู้ที่ดีที่พัฒนาคนในทุกๆมิติให้เต็มตามศักยภาพของความเป็นมนุษย์

๓. ปฏิรูป ๓ อย่าง

(๑.) **ปฏิรูปแนวคิด** จากการศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง เป็นการศึกษาที่เอาชีวิตเป็นตัวตั้ง

(๒.) **ปฏิรูประบบการศึกษา** จากระบบปิดแบบแบ่งไซโลที่เอาวิชาเป็นตัวตั้งและรวมศูนย์การจัดการอยู่ที่ส่วนกลาง เป็นระบบเปิดที่เอาชีวิตเป็นตัวตั้ง และกระจายอำนาจไปให้ชุมชนท้องถิ่น และจังหวัดเป็นผู้จัดการการศึกษาให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิตและสังคมของแต่ละพื้นที่

จากการศึกษาแบบแบ่งไซโลทางวิชาการหรือสามัญศึกษาควรแตกออกเป็นการศึกษาแบบ ๓ ระบบ ทั้ง ๓ มีส่วนที่คล้องกันอยู่

รูปที่ ๒ การศึกษาแบบ ๓ ระบบ

๓ ระบบ คือ การศึกษาเพื่อชีวิต อาชีวศึกษา การศึกษาเพื่อวิชาการ

การศึกษาเพื่อชีวิต หมายถึงการศึกษาในชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน ชุมชนเป็นวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ชุมชนเข้มแข็งเป็นฐานของประเทศทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นฐานทางศีลธรรมเป็นปัจจัยของการพัฒนาอย่างยั่งยืน การศึกษาเพื่อชีวิตในชุมชนจึงเป็นการศึกษาที่สำคัญที่สุด

อาชีวศึกษา-อาริยศึกษา การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่เป็นปัจจัยของความร่มเย็นเป็นสุข และศีลธรรมอันดีงาม อาชีวศึกษาควรเป็นอาริยศึกษาที่พัฒนาให้เต็มพื้นที่ ประเทศไทยจะเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ จิตใจและสังคม อาชีวศึกษาควรจะหลากหลายยืดหยุ่นให้เหมาะกับทุกเพศทุกวัย และเชื่อมโยงถ่ายเทกับการศึกษาเพื่อชีวิต และการศึกษาเพื่อวิชาการ

การศึกษาเพื่อวิชาการ คือการศึกษาสายสามัญและมหาวิทยาลัย ถ้าระบบการศึกษาไม่เป็นแบบไซโล แต่มีการศึกษาเพื่อชีวิต และอาชีวศึกษา เป็นระบบการศึกษาใหญ่เต็มประเทศ การจรรยาบรรณการศึกษาสายวิชาการก็จะไม่แออัดขัดแย้งอย่างเดิม หมดสภาพการเป็นการค้า สามารถพัฒนาความเข้มแข็งทางวิชาการให้เข้มแข็งจริงๆ การศึกษาเพื่อวิชาการควรเชื่อมโยงและส่งเสริมความเข้มแข็งของการศึกษาเพื่อชีวิต และอาชีวศึกษา

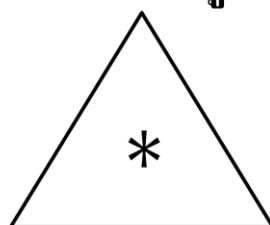
ถ้าระบบการศึกษาเป็นแบบ ๓ ท่วง เช่นนี้ ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาจะลดลงมาก ทั้งของรัฐและของผู้ปกครอง

(๓.) **ปฏิรูปการเรียนรู้** ควรมีสถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้แห่งชาติ ที่มีผู้เชี่ยวชาญเรื่องการเรียนรู้ระดับโลก คือรู้หมดว่าโลกมีการเรียนรู้ที่ตัวอย่างไรบ้าง และสามารถวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ที่ดีกว่าที่โลกมี ทำหน้าที่ส่งเสริมให้ทุกมหาวิทยาลัยมีผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้ระดับโลก อาจรวมตัวกันตั้งเป็นสถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัย และแต่ละจังหวัดก็มีสถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ของจังหวัด ทั้งหมดช่วยกันปฏิรูปการเรียนรู้ในการศึกษาทุกระดับทุกประเภท

ในสถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ระดับชาติ ควรมีศูนย์ยุทธศาสตร์การสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการใช้การสื่อสารทุกประเภทส่งเสริมการเรียนรู้ให้เข้มแข็ง

๔. สปช. และ สนช. สร้างเครื่องมือปฏิรูป การจะปฏิรูปการศึกษาเป็นเรื่องยากเพราะเป็นระบบใหญ่มากและรวมศูนย์อำนาจมากกว่า ๑๐๐ ปี การเขยื้อนเรื่องยากต้องใช้ยุทธศาสตร์ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” คือบริหารจัดการให้ ๓ องค์ประกอบเข้ามาบรรจบกัน คือ

สร้างความรู้

รูปที่ ๓ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ต้องมีการสร้างความรู้ที่เกี่ยวข้อง การเคลื่อนไหวสังคม และ อำนาจรัฐ * = กลไกในการจัดการให้ ๓ เรื่องเข้ามาบรรจบกัน

(๑) การสร้างความรู้ที่เกี่ยวข้อง (๒) การเคลื่อนไหวสังคม (๓) อำนาจรัฐ ในการนี้ต้องการกลไกในการจัดการ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นระบบราชการจะไม่มีความสามารถที่จะทำได้ แต่ ต้องการองค์กรอิสระเข้ามาช่วยกระทรวงศึกษาธิการ

มีองค์กรหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีเรียกว่า “สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน” (สสค.) ได้ทดลองทำงานปฏิรูปการศึกษา โดยเอาจังหวัดเป็นตัวตั้งมากกว่า ๓ ปี มีความรู้และประสบการณ์ในการปฏิรูปการศึกษาจากการปฏิบัติมากกว่าองค์กรอื่นๆ

หากเห็นด้วยกับ การปฏิรูปการศึกษา ๓ อย่างที่กล่าวมาข้างต้น คือปฏิรูปแนวคิด ปฏิรูประบบ และ ปฏิรูปการเรียนรู้ ควรมีการออกพระราชบัญญัติปฏิรูปการศึกษา โดยบัญญัติให้มีการปฏิรูป ๓ อย่างนั้น และ สร้างเครื่องมือที่จะบริหารยุทธศาสตร์ในการปฏิรูป โดยกำหนดให้ สสค. เป็นองค์กรเพื่อการปฏิรูปตาม พรบ.นี้ การเป็นองค์กรอิสระทำให้สามารถออกเครื่องมือที่จะใช้ในการขับเคลื่อนการปฏิรูปให้สำเร็จ เช่น สร้าง สถาบันวิจัยระบบ ศูนย์ประสานงานส่งเสริมให้เกิดสภาพการศึกษาจังหวัด (ซึ่งเป็นการรวมตัวกันในจังหวัดเป็น กลไกปฏิรูปการศึกษาในจังหวัด) ศูนย์ประสานงานการจัดสมัชชาการศึกษาจังหวัด สมัชชาเฉพาะประเด็น และ สมัชชาระดับชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้แห่งชาติ ศูนย์ยุทธศาสตร์การสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ เป็นต้น

(อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้จากหนังสือชื่อเดียวกันที่สำนักงานปฏิรูป กำลังจัดพิมพ์)